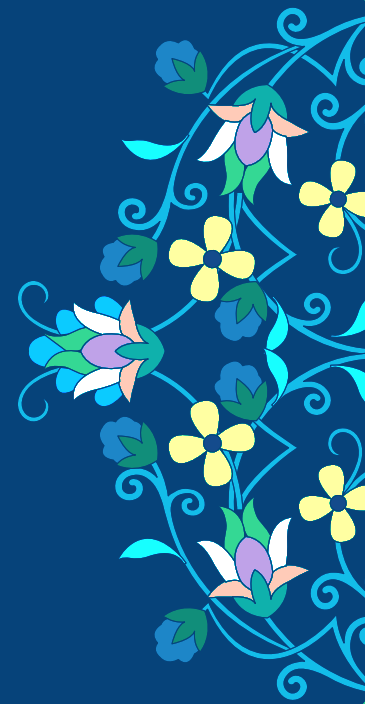
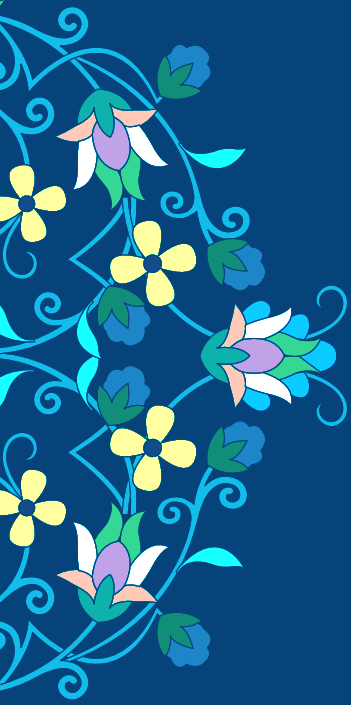

حوزه عالیہ اسلامی و فقہیہ در امور حج و زیارت

ضیافت خلیل

ویژہ نامہ ماہ مبارک رمضان | فروردین ۱۴۰۲

معاونت فرهنگی
مدیریت آموزشی و فرهنگی

الْقَلَمُ
بِأَمْرِ رَبِّكَ
نُفِثَ
وَقَدْ جَاءَكَ
الْحُكْمُ
وَالْقَلَمُ
بِأَمْرِ رَبِّكَ
نُفِثَ
وَقَدْ جَاءَكَ
الْحُكْمُ

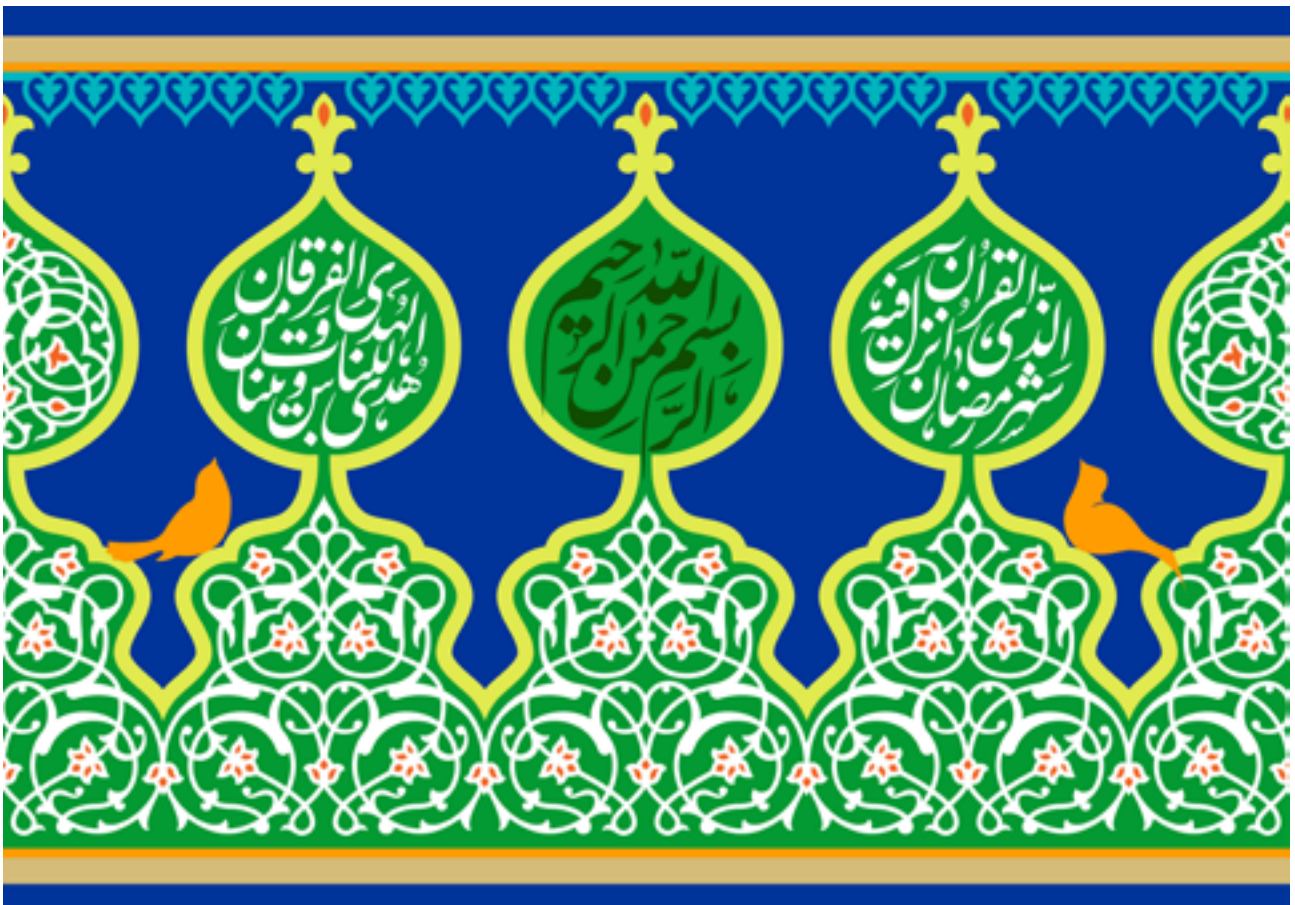
بسم الله الرحمن الرحيم

- ۵..... وجه نامگذاری ماه رمضان
- ۶..... تجلی رحمت خدا در روزه
- ۷..... مشاهده ملکوت
- ۷..... دهان روزه دار خوشبوتر از مشک
- ۸..... پاداش روزه بلاواسطه با خدا است
- ۹..... شب قدر درون و شب قدر بیرون!
- ۹..... سخاوت نفسانی
- ۱۰..... ماه مبارک رمضان در بیانات مقام معظم رهبری حفظه الله
- ۱۱..... شب قدر شب احیای دل
- ۱۱..... ارتباط با قرآن هر چند فقط با قرائت آن باشد
- ۱۲..... سیره علامه طباطبایی در ماه مبارک رمضان
- ۱۳..... سیره آیت الله شاه آبادی در ماه مبارک رمضان
- ۱۴..... نکته ای در باره سال جدید

فِيهِ الْمَغْزِيُّ الْكَافِي مِنْ مَضِيَّاتِ الْمُسْتَهْزِئِ الْمَكْرَمِ

ما احتیاج داریم به این که از این ساعات، از این روزها و شبهای پربرکت (ماه رمضان) حداکثر بهره را ببریم؛ با تقویت رابطهای قلبی خودمان با عالم معنا، با عالم غیب، با ابتهال و تضرع و خشوع در مقابل رب الارباب، و با استحکام پیوند ولایت خودمان با اهل بیت (علیهم السّلام) و این خاندان مکرم.

رَمَضَانُ يَا رَمَضَانُ الْمُبَارَكُ نَهْمِينَ مَاهُ قَمَرِي اسْتِ كِه رُوزِه در آن بر مسلمانان، واجب شده است. شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ . (سوره بقره، آیه ۱۸۵).

در روایات، فضائل متعددی برای ماه رمضان گفته شده است. این ماه، ماه میهمانی خدا، ماه رحمت و مغفرت و برکت و بهار قرآن است. براساس احادیث، در این ماه درهای آسمان و بهشت گشوده و درهای جهنم بسته می‌شود. شب قدر که نزول قرآن در آن شب بود، در این ماه قرار دارد. برخی دیگر از کتاب‌های آسمانی همچون تورات و انجیل نیز در این ماه نازل شده است.

رمضان، تنها ماهی است که نام آن در قرآن آمده است. این ماه، نزد مسلمانان احترام و جایگاه ویژه‌ای دارد و مسلمانان به عبادت در آن اهتمام ویژه‌ای دارند. در منابع دعایی، اعمال و عبادت‌های مختلفی برای این ماه نقل شده است. از مهم‌ترین اعمال این ماه، تلاوت قرآن، احیای شبهای قدر، دعا، نماز، استغفار، افطاری دادن و کمک به نیازمندان است.

به استقبال از این ماه شریف مطالبی در قالب چند نکته تقدیم می‌شود.

وجه نامگذاری ماه رمضان

رمضان از ریشه رمض به معنای شدت و حرارت است^۱ و در اصطلاح ماه نهم از ماه‌های قمری را گویند در علت نامگذاری این ماه به رمضان وجوهی گفته اند:

۱. رمض بارانی است که قبل از پاییز می‌بارد و زمین را شستشو می‌دهد همچنان که ماه رمضان انسان‌ها را از گناه شستشو و دلهایشان را پاک می‌کند.^۲
۲. رمض حرارت سنگ بر اثر حرارت خورشید است و چون روزه دار در ماه رمضان حرارت تشنگی و مانند آن را احساس می‌کند به آن رمضان گفته شده است.^۳
۳. رمضان از اسمای الهی است و بر اثر رحمت پروردگار گناهان برطرف می‌شود.^۴

از این رو امیرالمؤمنین علی علیه السلام فرمود: **لاتقولوا رمضان و قولوا شهر رمضان فانکم ماتدرون ما رمضان.**^۵ نگویند رمضان، ولی بگویند: ماه رمضان، زیرا شما شما به راستی نمی‌دانید که رمضان چیست (و چه فضایی در او نهفته است). و امام باقر علیه السلام فرمود: **لاتقولوا هذا رمضان و لا ذهب رمضان و لا جاء رمضان فان رمضان اسم من اسماء الله و لکن قولوا شهر رمضان؛**^۶ نگویند این رمضان است و نگویند رمضان رفته است و یا آمده است، رمضان اسمی از اسماء خداست ولی بگویند ماه رمضان.

و پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم در وجه تسمیه رمضان فرمود: **انما سمی رمضان لان رمضان یرمض الذنوب؛**^۷ رمضان را به رمضان نام گذاری کردند چون رمضان گناهان را می‌سوزاند.

۱. مفردات راغب، ص ۳۶۶.
 ۲. لسان العرب، ج ۷، ص ۱۶۱ و تفسیر کبیر، ج ۵، ص ۸۳.
 ۳. ترتیب کتاب العین، ج ۱، ص ۷۱۳ و تفسیر قرطبی، ج ۲، ص ۲۷۱.
 ۴. مجمع البیان، ج ۲۱، ص ۴۹۵.
 ۵. الکافی، ج ۴، ص ۶۹.
 ۶. همان.
 ۷. الدر المنثور، ج ۱، ص ۴۴۴.

تجلی رحمت خدا در روزه

قرآن کریم خطاب به مؤمنان فرمود: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ**^۱؛ ای افرادی که ایمان آورده اید، روزه بر شما نوشته شده، همان گونه که بر کسانی که قبل از شما بوده اند نوشته شده تا پرهیزکار شوید.

با این که روزه از ارکان اسلام است اما انجام آن با مشقت و محرومیت از لذایذ مادی و مشکلاتی چون تحمل رنج گرسنگی و تشنگی همراه است اما خداوند: اولاً آن را با خطاب عاطفه برانگیز و مسؤولیت بخش **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا** همراه کرده است تا علاوه بر اهمیت موضوع روزه، به مؤمنان عظمت و کرامت ببخشد. امام صادق علیه السلام فرمود: لذت خطاب **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا** آن چنان است که سختی و مشقت این عبادت را از بین برده است.^۲

ثانیاً با بیان این حقیقت که روزه اختصاص به مسلمانان ندارد بلکه در امت‌های پیشین نیز بوده است، این مطلب را گوشزد می‌کند که این وظیفه، وظیفه همه انسان‌ها در هر دینی بوده است و این خود ترغیب بر فعل و تطیّب نفس است لذا می‌فرماید: این عبادت تنها بر شما واجب نشد، بلکه هیچ امتی از این طاعت مستثنا نبوده اند.

ثالثاً با بیان فایده روزه و فلسفه انجام آن یعنی تحصیل تقوا آن را یک موضوع دوست داشتنی و گوارا می‌سازد.

۱. سوره بقره، آیه ۱۸۳.

۲. تفسیر مجمع البیان، ج ۲۱، ص ۴۹۰.

مشاهده ملکوت

روزه دار به دلیل صبر و مقاومت در برابر گرسنگی و تشنگی و امیال و غرائز می‌تواند ملکوت را مشاهده کند. توضیح آن که: بزرگترین مانع پیشرفت معنوی بشر اشتغال به خوردن و آشامیدن و لذا نذ بدن است و بهترین عامل رشد روحی وی نزاهت و پرهیز از این امور است روزه انسان را از اشتغال به امور مادی باز می‌دارد و فراغت بیشتری برای او فراهم می‌کند تا در راز آفرینش خود بیندیشد و زادراش را فراهم آورد، روزه بهترین راه برای رسیدن به باطن عالم و مشاهده ملکوت آن است.

کم خوری و رعایت اعتدال از بهترین راه‌های طی مسیر کمال است چنان چه پرخوری از بزرگترین موانع کمال به شمار می‌آید. بر همین اساس برخی بزرگان فرمودند: در فضیلت روزه همین بس که انسان روزه دار شبیه فرشتگان می‌شود و غذای او چون فرشتگان تسبیح و تحمید حضرت حق تعالی است.

جواهر الکلام، ج ۱۶، ص ۱۸۲؛ العروة الوثقی سید محمد کاظم یزدی، ج ۲، ص ۲۴۱.

دهان روزه دار خوشبوتر از مشک

در روایات، دهان روزه دار را عطر آگین معرفی می‌کند. امام صادق علیه السلام می‌فرماید: اوحی الله عز و جلّ الی موسی علیه السلام ما یمنعک من مناجاتی: فقال: یا ربّ احبّک عن المناجاة لخلوف فم الصائم فاوحی الله عز و جلّ الیه: یا موسی لخلوف فم الصائم اطیب عندی من ریح المسک؛ خدای سبحان به موسی کلیم وحی کرد و فرمود: چه چیزی تو را از مناجات با من باز می‌دارد، موسی کلیم عرض کرد: به دلیل بوی دهان روزه دار مناجات را به تأخیر انداختم، خدای سبحان به وی وحی کرد و فرمود: بوی دهن روزه دار برای من از بوی عطر مشک عطر آگین تر است.

اصول کافی، ج ۴، ص ۶۴-۶۵.

پاداش روزه بلاواسطه با خدا است

در روایات فراوانی آمده است که خدای سبحان روزه را برای خود می‌داند و خود بدان پاداش می‌دهد. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: **كُلَّ عَمَلِ ابْنِ آدَمَ يَصْأَفُ الْحَسَنَةَ عَشْرَةَ امْتَالِهَا إِلَى سَبْعِمِائَةِ ضِعْفٍ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَّا الصَّوْمَ فَانَّهُ لِي وَاجِزِي بِهِ يَدْعُ طَعَامَهُ وَ شَرَابَهُ وَ شَهْوَتَهُ مِنْ اجْلِي**^۱؛ همه اعمال حسنه انسان از ده برابر تا هفتصد برابر پاداش دریافت می‌کند اما خدا فرمود روزه مال من است و من به آن پاداش می‌دهم زیرا روزه دار برای خدا خوردن و آشامیدن و شهوتش را رها می‌کند.

و باز پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: **الصِّيَامُ لِرِأْيَاءِ فِيهِ قَالَ اللَّهُ: هَوَلِي وَ اَنَا اجْزِي بِهِ**^۲؛ در روزه ریا و تظاهر راه پیدا نمی‌کند او مال من است و من به آن پاداش می‌دهم.

۱. الدر المنثور، ج ۱، ص ۴۳۵.

۲. همان، ص ۴۳۶.

شب قدر درون و شب قدر بیرون!

آیت الله جوادی آملی :

خدای سبحان گاهی در زمان، گاهی در زمین، گاهی با علل و اسباب بیرونی و گاهی هم با علل و اسباب درونی با شما سخن می‌گوید. انبیای الهی و ائمه علیهم‌السلام هم اوضاع درونی را به ما گفتند، هم اوضاع بیرونی را؛ منتها ما همیشه متأسفانه بیرون‌نگر و از خود غافلیم، اوضاع بیرون را بیشتر می‌بینیم. مراقب هستیم، ماه مبارک رمضان چه وقت می‌آید، شب قدر چه وقت می‌آید، اربعین، عاشورا، بیست و هشتم صفر، سی صفر این‌ها از فرصت‌های زرّینی است که از بیرون است؛ اما به ما گفتند یک راه درون هم شما دارید؛ درست است که در سرزمین مکه مهمان خدا هستید. در ماه مبارک رمضان جزء «ضیوف الرحمان» هستید اما این چنین نیست که همه آن فرصت‌های زرّین، همیشه بیرون از شما باشد، بخشی از فرصت‌های زرّین نیز در درون شماست.

فرمود گاهی نفحه‌ای می‌وزد از آن نفحه حداکثر استفاده را بکنید «إِنَّ لِرَبِّكُمْ فِي أَيَّامٍ دَهْرَكُمْ نَفَحَاتٍ أَلَّا فَتَعَرَّضُوا لَهَا وَلَا تَعْرِضُوا عَنْهَا» نفحه همیشه از راه بیرون نیست گاهی هم از راه درون است. همان طوری که فصول یکسان نیست، ماه مبارک رمضان و غیر ماه مبارک رمضان یکسان نیست، شب قدر و غیر شب قدر، اربعین و بیست و هشتم صفر با سایر شب‌ها یکسان نیست، حالات شما هم یکسان نیست.

شما در درون خودتان حالات مختلفی دارید، یک وقت مریض هستید، یک وقت گرفتار هستید، یک وقت حالتی است در اثر نماز یا غیر نماز حالی به شما دست داد فرمود این شب قدر شماست. چنین حالتی اگر در شما پیدا شد این را مغتنم بشمرید، این حالت رقت دل معنای آن این است که در دل باز شد. یعنی دل شکست، این حالت، شب قدر شماست، از این فرصت حداکثر استفاده را بکنید.

آیت الله جوادی آملی، درس اخلاق، ۱۳۹۳/۱۰/۰۴

سخاوت نفسانی

امیرالمؤمنین در خطبه ۱۸۳ نهج البلاغه می‌فرماید: «وَحُدُوا مِنْ أَجْسَادِكُمْ فَجُودُوا بِهَا عَلَى أَنْفُسِكُمْ» شما اهل جود و سخا باشید- البته جود و سخا تنها این نیست که انسان مالی به دیگران بدهد؛ زیرا این خود مرحله‌ای از بخشش است و مرحله برتر آن است که انسان از بدن بگیرد و به جان بدهد. سخاوت‌مندانه از خوردن، پوشیدن، خوابیدن، لذت و شهوت بکاهد و بر فضیلت جان بیفزاید. بدن را طوری سخی بارآورد که اگر خواست شب هنگام از خواب برخیزد و نماز شب بخواند برایش خیلی دشوار نباشد.

مراتب اخلاق در قرآن، آیت الله جوادی آملی، ص ۳۱۱

ماه مبارک رمضان در بیانات مقام معظم رهبری حفظه الله

ماه رمضان، فرصت برطرف کردن بیماری‌ها

هیچ‌کس مثل خود انسان نمی‌تواند بیماری‌های خودش را بشناسد. برخی بیماری‌ها در انسان هست که اگر مثلاً شما به من بگویید «تو دچار این بیماری هستی»، عصبانی می‌شوم و بدم می‌آید. بگویند: «آقا، شما مرد حسودی هستید.» مگر کسی تحمل می‌کند که به او بگویند «حسود»؟ می‌گوید: «حسود خودت هستی! چرا اهانت می‌کنی؟ چرا بی‌خود می‌گویی؟» از دیگری حاضر نیستیم قبول کنیم. اما به خودمان که مراجعه می‌کنیم، می‌بینیم ... بهترین کسی که می‌تواند بیماری ما را تشخیص دهد، خودمان هستیم. بیاورید روی کاغذ! بنویسید: «حسد.» بنویسید: «بخل.» بنویسید: «بدخواهی برای دیگران ...»

اگر بیماری‌های ما این‌هاست، این‌ها را روی کاغذ بیاوریم. ماه رمضان فرصتی است که یکی یکی این بیماری‌ها را، تا آنجایی که بشود، برطرف کنیم.

بیانات مقام معظم رهبری در روز اول ماه مبارک رمضان ۱۳۷۱/۱۲/۰۴

ماه رمضان، یک دوره بازسازی

همین نفس روزه‌ی ماه رمضان است که یک زمینه‌ی روحانیت و نورانیت، برای روزه‌دار می‌باشد و او را برای کسب فیوضات الهی، آماده می‌کند. این، مجموعه‌ی ماه رمضان، با نماز و با وظایف مقرره‌ی همیشگی و با روزه و با دعاهايش است که اگر شما به این‌ها توجه کنید و تلاوت قرآن را هم به آن اضافه نمایید که گفته‌اند ماه رمضان، بهار قرآن است یک دوره‌ی بازسازی و بازیابی و نجات خود از پوسیدگی‌ها و فسادها و امثال این‌ها خواهد بود؛ دوره‌ی خیلی مغتنمی است.

سخنرانی مقام معظم رهبری در دیدار با اقشار مختلف مردم روز یازدهم ماه مبارک رمضان ۱۳۶۹/۰۱/۱۸

ماه رمضان، ماه سرعت‌گیری

گاهی انسان برای اینکه حال دعا پیدا کند، مشکل دارد؛ گاهی برای اینکه قطره‌ی اشکی بفشانند، مشکل دارد؛ چون راه دشوار است، به‌وسیله‌ی خلاف‌ها و گناه‌های خود احاطه می‌شویم؛ اما قطعه‌ی ماه رمضان، آن قطعه‌ی است که حرکت در آن قطعه آسان است... راهی را که در طول سال و در ماه‌های دیگر گاهی یک متر یک متر باید طی کنیم، می‌توانیم اگر همت کنیم و اگر خودمان را برسانیم، در ماه رمضان این راه را فرسنگ فرسنگ طی کنیم؛ لذاست که شما می‌بینید اولیای خدا از مژده‌ی رسیدن ماه رمضان خرسند می‌شدند و از فراق ماه رمضان اشک‌های‌شان سرازیر می‌شد.

بیانات رهبر معظم انقلاب در خطبه‌های نماز عید سعید فطر ۱۳۸۳/۰۸/۲۴

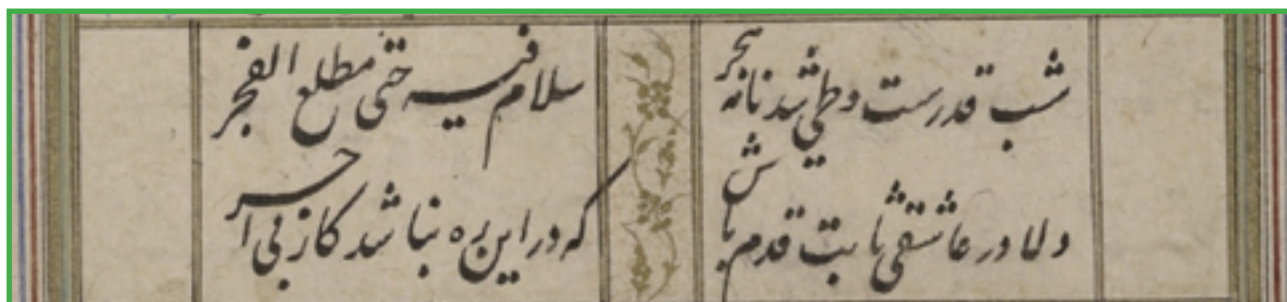

ارتباط با قرآن هر چند فقط با قرائت آن باشد

امام خمینی رحمة الله علیه:

فرزندم! با قرآن این بزرگ کتاب معرفت آشنا شو، اگر چه با قرائت آن. و راهی از آن به سوی محبوب باز کن و تصور نکن که قرائت بدون معرفت، اثری ندارد که این وسوسه شیطان است. آخر، این کتاب از طرف محبوب است برای تو و برای همه کس، و نامه محبوب، محبوب است اگر چه عاشق و محب، مفاد آن را نداند و با این انگیزه، حُبّ محبوب که کمال مطلوب است به سراغت آید و شاید دستت گیرد. ما اگر در تمام لحظات عمر به شکرانه این که قرآن کتاب ما است به سجده رویم از عهده برنیامده‌ایم!

سیره آفتاب، توصیه‌های اخلاقی عرفانی حضرت امام خمینی ره، ص ۴۲.

شب قدر شب احیای دل

آیت الله بهاء الدینی می‌فرمود: منظور از احیا در شب قدر، در حقیقت احیای دل است نه صرف بیدار ماندن ظاهری. اصل این است که انسان در این شب برای لحظاتی نیز شده از خواب غفلت بیدار شود و دلش را احیا کند، حیات ببخشد همان که امیرالمؤمنین علیه السلام به فرزندش امام حسن علیه السلام فرمود: «أَحْيِ قَلْبَكَ» دلت را زنده بدار. این است که انسان اگر بتواند شب قدر، با خود خلوتی داشته باشد و با عبادات و نماز و دعا عروجی حاصل کند و طهارتی کسب نماید، توانسته است، در حد خود شب قدر را احیا کند.

سخنرانی آیت الله فاطمی‌نیا، شب ۱۹ ماه مبارک رمضان ۱۴۳۳، اصفهان

سیره علامه طباطبائی در ماه مبارک رمضان

ماه مبارک رمضان تا صبح بیدار بودند. مقید بودند دعای سحر را با افراد خانواده بخوانند و پیش از ماه رمضان از همسایه‌ها اجازه می‌گرفتند که اگر برای سحر خواب ماندند آنها را بیدار کنند. ایشان در درس تفسیرشان فرموده بودند که من در طول عمرم تا به حال به یاد ندارم که شب‌های ماه رمضان را خوابیده باشم. علامه حسن زاده آملی می‌نویسد: وقتی به حضور شریف علامه طباطبائی رحمة الله علیه تشرف حاصل کرده بودم و عرض حاجت نمودم، فرمود: آقا دعای سحر حضرت امام باقر علیه السلام را فراموش مکن که در آن جمال و جلال و عظمت و نور و رحمت و علم و شرف است و حرفی از حور و غلمان نیست. اگر بهشت شیرین است، بهشت آفرین شیرین تر است. روزه اش را با بوسه بر ضریح مقدس حضرت معصومه علیها السلام افطار می‌کردند. پیاده به حرم مشرف می‌شد و ضریح مقدس را می‌بوسید سپس به خانه برمی‌گشت و غذا می‌خورد. شب‌های ماه مبارک در جاهایی که مجالس روضه بود شرکت می‌کرد و گاهی با تمام وجود گریه می‌کرد به طوری که بدنش می‌لرزید. ایشان می‌فرمود:

اگر با پایان یافتن ماه مبارک رمضان، در اعمال و کردار شما هیچ گونه تغییری پدید نیامد و راه و روش شما با قبل از ماه صیام فرقی نکرد معلوم می‌شود روزه ای که از شما خواسته اند محقق نشده است.

سیره آیت الله شاه آبادی در ماه مبارک رمضان

مرحوم آیت الله حاج شیخ نصرالله شاه آبادی می‌فرمود: مرحوم والد می‌فرمود: مگر در ماه رمضان، آدم شب هم می‌خوابد! شب است که انسان را به روز روشن می‌رساند؛ لذا مرحوم والد، خیلی اهتمام به این مسأله داشتند. هر چند در اواخر عمرشان بر اثر بیماری و ضعف، قادر به إمساک و روزه نبودند ولی باز هم به بیداری و احیای شب اهتمام داشتند و اصرار می‌ورزیدند که مساجد، باید در شب‌های ماه رمضان، پر باشند.

سحرها به خصوص سحرهای ماه رمضان به خواندن آیات آخر سوره ی حشر و خواندن آیه الكرسي، تأکید فراوانی داشتند. خلاصه بر اموری که دالّ بر وحدانیت حق داشت.

جام حضور، سیدعباس موسوی مطلق، ص ۱۷۳

نکته‌ای در باره سال جدید

استاد سید محمد مهدی میرباقری:

«وقتی سال نو می‌شود و بهار می‌شود، يك سال جدید آمده است و يك سال هم رفته است.

در روایات آمده: هر شب و روزی که می‌آید، ندا می‌دهد و می‌گوید: من دیگر تکرارشدنی نیستم. بهره خودت را از من ببر. فردا شب، فردا شب است. نگو من فردا شب، نماز شب می‌خوانم! من دیگر نیستم! من روز قیامت که شهادت می‌دهم، صفحه وجود من از نور نافله شب تو خالی است. سال به طریق اولی وقتی که رفت دیگر بر نمی‌گردد. امسال هم که آمد دیگر برگشتنی نیست.

بنابراین همان‌طور که دستور داده‌اند که هر شبانه‌روز، خودتان را به حساب و کتاب بکشید، باید يك مراقبه‌ای هم نسبت به سال گذشته داشته باشید. این بوته‌ای که من در خانه‌ام داشتم، خشك شد، دوباره الآن گل داده است. من در این يك سال چه کرده‌ام؟ حساب و کتابی از خودش بکشد و نسبت به امسالش با خدای متعال عهدها و قرارهایی ببندد و از نفس خودش تعهداتی بگیرد. امسال باید در وادی حق يك قدم جلو برویم؛ عالم‌تر و متقی‌تر و خداشناس‌تر و خدوم‌تر شویم و عیب‌های ما کم شود. فرمود: کسی که دو روزش مساوی است ضرر کرده است. حالا کسی که دو سالش مساوی است، چطور؟ فرمود: کسی که امروزش از دیروزش بدتر است، ملعون است و از رحمت خدا دور است. کسی که امسالش از پارسالش بدتر شود، چه؟

يك محاسبه‌ای از خودمان بکنیم ببینیم پارسالمان بهتر از سال قبل بوده و عیب‌های ما کجا بوده است؟ اگر انسان، اهل مراقبه و محاسبه نباشد، همه عالم هم معلم شوند، هیچ چیز دست او را نمی‌گیرد. معلم مثل طبیب است، نسخه را می‌دهد، باید خود شما دارو را مصرف کنی و خودت مراقب احوال خودت باشی.